

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีชีวิตของกลุ่มชน

โดย เฟเดอริโก เลนเซอร์ินี (Federico Lenzerini)

แปลโดย อิศระ ชูศรี

(Federico Lenzerini, “Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples,”

European Journal International Law, Vol. 22, No. 1, p. 101–120, 2011

©Oxford University Press)

“แม้ว่าข้อโต้แย้งข้างต้นอาจเป็นจริงในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ไม่น่าเป็นไปได้เลยที่รายการมรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียน จะไม่ทำให้สาธารณชนรับรู้ไปว่าเป็นการจัดประเภทที่ใช้คุณค่ากำหนด โดยเฉพาะเมื่อมันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่อยู่ในประเภทเดียวกัน ”

บทคัดย่อ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (intangible cultural heritage หรือ ICH) ประกอบด้วยการแสดงออกทางวัฒนธรรมทั้งหลายที่ไม่ใช่วัตถุ มันคือตัวแทนอันหลากหลายของมรดกที่มีชีวิตของมนุษยชาติ และเป็นพาหนะที่สำคัญที่สุดของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบหลักของมรดกภูมิปัญญา ถูกแสดงให้เห็นประจักษ์ได้ โดยการที่มรดกนั้นบ่งชี้ความเป็นตัวเองผู้สร้างและผู้สืบทอดมรดกในฐานะส่วนประกอบพื้นฐานของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยการสร้างสรรค์ใหม่อย่างสม่ำเสมอเพื่อโต้ตอบกับวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสังคมของชุมชนและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง โดยการยึดโยงกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนและกลุ่มคน โดยความแท้ของมรดกภูมิปัญญานั้น และโดยความสัมพันธ์ที่แยกกันไม่ออกระหว่างมรดกภูมิปัญญาและสิทธิมนุษยชน

เมื่อไม่นานมานี้ ชุมชนระหว่างประเทศได้ตระหนักว่ามรดกภูมิปัญญาจำเป็นและสมควรต้องได้รับส่งเสริมรักษาในระดับนานาชาติ ซึ่งความตระหนักนี้ได้ส่งผลให้เกิดกระบวนการทางกฎหมายที่นำไปสู่การประกาศอนุสัญญาว่าด้วยส่งเสริมรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ค.ศ. 2003 (Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) อนุสัญญานี้เน้นองค์ประกอบหลักของมรดกภูมิปัญญาได้อย่างตรงประเด็น และตั้งอยู่บนการใช้เหตุผลทางปรัชญาที่ถูกต้อง แต่ในด้านการนำไปปฏิบัติ การที่อนุสัญญานั้นอาศัยตัวแบบ (model) ของอนุสัญญามรดกโลก ค.ศ. 1972 แสดงให้เห็นว่ามันยังไม่พอเพียงที่จะเป็นหลักประกันให้เกิดการส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ

บทความนี้พยายามโต้แย้งว่า การส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะต้องถูกประยุกต์ใช้อย่างสอดคล้องประสานกับมาตรการทางกฎหมายสิทธิมนุษยชนเพื่อแก้ไขความไม่พอเพียงข้างต้น แม้จะเป็นวิธีการโดยอ้อมก็ตาม เพราะมรดกภูมิปัญญาฯ มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นของสิทธิมนุษยชนทางวัฒนธรรม และเป็นปัจจัยตั้งต้นที่สำคัญ ที่จะสร้างความมั่นใจว่าปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน ทั้งในส่วนของผู้สร้างและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจะสามารถใช้สิทธิของตัวเองได้อย่างแท้จริง

ผู้เขียนขอขอบคุณ ศาสตราจารย์ฟรานเชสโก ฟรานซิโอนี สถาบันมหาวิทยาลัยยุโรป ประเทศอิตาลี สำหรับข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับปรุงร่างบทความนี้

1. บทนำ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มรดกที่มีชีวิตของเรา

เมื่อ ค.ศ. 1960 นักคิดทรงอิทธิพลท่านหนึ่งของศตวรรษที่ 20 ได้เขียนไว้ว่า “เราไม่สามารถที่จะผูกโยงวัฒนธรรมไว้กับผลผลิตที่เป็นวัตถุของมัน เพราะวัฒนธรรมมีชีวิตและวิวัฒนาการไปอย่างต่อเนื่อง” นักคิดท่านนี้แสดงให้เห็นประเด็นที่เป็นสาระสำคัญของมรดกวัฒนธรรม ที่ไม่เพียงประกอบขึ้นจากคุณสมบัติที่จับต้องได้ แต่ยังรวมถึงคุณสมบัติสำคัญที่แสดงออกให้เห็นว่าวัฒนธรรมเป็นส่วนที่มีชีวิตของชุมชนมนุษย์ สัมพันธ์กับวิวัฒนาการของชุมชนนั้น ๆ และมีการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง¹ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงรวมถึงองค์ประกอบที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งชุมชนหนึ่งชุมชนใดพิจารณาว่าเป็นส่วนสำคัญของอัตลักษณ์โดยแท้ของตน มีความเป็นเอกลักษณ์และสามารถใช้จำแนกกลุ่มตนเองได้เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ วัฒนธรรมของกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ย่อมครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมดที่แสดงให้เห็นหัวใจสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้นแตกต่างออกไป

จนถึงช่วงทศวรรษท้าย ๆ ของศตวรรษที่ 20 การรับรู้ความหมายแบบองค์รวมของวัฒนธรรมก็ยังไม่เป็นที่รับรู้ของชุมชนระหว่างประเทศ เครื่องมือทางกฎหมายหลักที่มีไว้เพื่อการปกป้องมรดกวัฒนธรรม ทั้งในเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งด้วยกำลังอาวุธ² หรือในเหตุการณ์ที่มีสันติ³ ล้วนให้ความสำคัญกับการปกป้องวัฒนธรรมที่ผ่านวัตถุ ซึ่งมีนัยสำคัญอยู่ที่การประเมินคุณค่าบนฐานคิดของวัตถุวิสัยและการรับรู้คุณค่ามาตรฐานทางด้านศิลปะ สุนทรียะ สถาปัตยกรรม ความวิจิตรบรรจง วิทยาศาสตร์ และเศรษฐกิจ เครื่องมือทางกฎหมายเหล่านี้ทำให้มุมมองดังกล่าว ซึ่งพัฒนาขึ้นในโลกตะวันตก กลายเป็นวิธีการประเมินค่าที่ชุมชนระหว่างประเทศใช้เพื่อกำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมในภาพรวมและถูกนำไปใช้อย่างแพร่หลายในระดับโลก ในแง่ของหลักคิดที่เป็นพื้นฐานของมาตรการทางกฎหมาย ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เราอาจกล่าวได้ถึงการใช้การไม่รับรู้ถึงความจำเป็นในการส่งเสริมรักษาอย่างพอเพียงสำหรับมรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งมีความสำคัญกับอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมนุษย์ เป็นผลจากความเชื่อมั่นว่ามันจะได้รับการรักษาและพัฒนาในระดับท้องถิ่นโดยอัตโนมัติ ในบริบทของวิวัฒนาการทางสังคมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง กล่าวอีกอย่างหนึ่ง แหล่งบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม (ICH) ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การถ่ายทอดความรู้ที่จำเป็นในส่งเสริมรักษาและการสืบทอดมรดกฯ นั้น ไปสู่คนรุ่นถัดไปแบบเป็นไปเองและอย่างเหมาะสม โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการกระทำใดๆ ในระดับนานาชาติเพื่อการนั้น ถึงแม้เราจะมองว่ากระบวนการแบบเป็นไปเองข้างต้นสามารถที่จะทำงานอย่างได้ผลในหลายศตวรรษที่ผ่านมา พลวัตของมันก็ถูกทำให้สะดุดลงอย่างฉับพลันในกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ดำเนินมาอย่างชัดเจนในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา อันที่จริงแล้ว ความเข้มข้นยิ่งขึ้นของการสัมผัสกัน

¹ ดู R. Williams, *Border County* (1960), หน้า 11.

² ดู อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมในสถานการณ์ขัดแย้งด้วยอาวุธ ค.ศ. 1954 (249 UNTS 240) และพิธีสารที่เกี่ยวข้องอีกสองฉบับใน ค.ศ. 1954 (249 UNTS 358) และ ค.ศ. 1999 (38 ILM 769) [ตัวเลขหลังชื่ออนุสัญญาคือหมายเลขของอนุสัญญา UNTS = United Nation Treaty Series; ILM = International Legal Materials - ผู้แปล]

³ ดู อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ. 1972 (อนุสัญญามรดกโลก) 1037 UNTS 151.

ระหว่างวัฒนธรรม ซึ่งในหลายกรณีทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมหรือการครอบงำของตัวแบบทางวัฒนธรรมหนึ่งใดเหนือวัฒนธรรมอื่น ได้ทำให้ความสามารถของคนรุ่นเก่าในการถ่ายทอดความรู้และวิถีปฏิบัติไปสู่คนรุ่นใหม่ถูกลดทอนลงอย่างรวดเร็ว

ในปัจจุบัน เราตระหนักชัดอยู่ทุกวันถึงการสูญเสียภาษา ความรู้ แบบแผนการปฏิบัติขนบธรรมเนียม และแนวความคิด ซึ่งนำไปสู่การที่สังคมมนุษย์ยากจนลงอย่างต่อเนื่อง ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 2004 ระหว่างการประชุมขององค์การยูเนสโก ณ นครโตเกียว รัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม การศึกษา วิทยาศาสตร์ และศาสนา ของประเทศกรีนแลนด์ ได้เสนอความเห็นที่ “โลกาภิวัตน์ไม่ใช่ อะไรอื่นนอกเสียจากการล่าอาณานิคมอีกรูปแบบหนึ่ง” จากนั้นเธอได้กล่าวให้เห็นต่อไปว่า การที่ในประเทศของเธอ “มีคำมากกว่า 20 คำสำหรับเรียกหิมะและน้ำแข็ง เพราะว่ามันมีความสำคัญที่พราวนล่าสัตว์จะต้องจำแนกมันให้ได้ แต่เด็ก มากมายในปัจจุบันรู้จักคำเหล่านี้เพียงน้อยนิด”⁴ ตัวอย่างนี้ได้ทำให้เห็นชัดถึงกระบวนการที่เป็นไปอย่างกว้างขวางและเด่นชัดในโลกปัจจุบัน ในบริบทของการที่ต้นแบบทางวัฒนธรรมและผลประโยชน์ของสังคมที่เป็นฝ่ายครอบงำได้ถูกส่งออกไปทั่วโลก และวัฒนธรรมฝ่ายข้างน้อยถูกมองด้วยอคติ มันนำไปสู่การครองอำนาจนำทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เป็นแบบเดียวกันในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ กระบวนการดังกล่าวนี้จะค่อย ๆ ตกผลึกเป็นรูปแบบเดียวกันและตัวแบบทางวัฒนธรรมแบบเหมารวม และการเสื่อมสลายลงของคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมในเชิงบริบท

เมื่อมองแบบสังเคราะห์ ความรุ่มรวยของความหลากหลายทางวัฒนธรรมกำลังอยู่ในกระบวนการกลายเป็นแบบเดียวกันอย่างน่าอันตราย ในเชิงวัฒนธรรม การกลายเป็นแบบเดียวกันไม่ได้หมายถึงแต่ การสูญเสียมรดกวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลรวมของการสำแดงให้ประจักษ์ได้ถึงความแตกต่างระหว่างมนุษย์ในกลุ่มและชุมชนต่าง ๆ แต่ยังหมายถึงการทำให้ความแตกต่างของกลุ่มชนต่าง ๆ ทั่วโลกกลายเป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมทั้งยังลดทอนอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของพวกเขาให้เหลือเพียงแนวทาง วิถีชีวิต การคิด และการมองโลกที่คล้าย ๆ กันเพียงไม่กี่แบบ ความหลากหลายของวัฒนธรรมสะท้อนความหลากหลายของกลุ่มชน สิ่งนี้เชื่อมโยงอย่างยิ่งกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพราะมรดกทางวัฒนธรรมเป็นภาพแทนของการแสดงออกที่ยังมีชีวิตของลักษณะจำเพาะของชุมชนต่าง ๆ การส่งเสริมรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังที่ถูกเน้นไว้ในมาตราหนึ่งของปฏิญญาสากลว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมของยูเนสโก (UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity)⁵ “ถูกแฝงฝังไว้ในความมีเอกลักษณ์และในความแตกต่างหลากหลายของอัตลักษณ์ของกลุ่มชน และสังคมที่ประกอบกันเข้าเป็นมนุษยชาติ” อันเป็น “แหล่งของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และการสร้างสรรค์” ความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อความเป็นมนุษย์และเกี่ยวข้องอย่างแยกไม่ออกต่อการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการยอมรับซึ่งกันและกัน

⁴ ดู การประชุมนานาชาติ “Globalization and Intangible Cultural Heritage” ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น 24-26 สิงหาคม ค.ศ. 2004, อ่านได้จาก <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001400/140090e.pdf> (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010) หน้า 49, 51.

⁵ ลงมติเห็นชอบโดยที่ประชุมใหญ่ของยูเนสโก เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน ค.ศ. 2001. ตัวบทของปฏิญญาสามารถอ่านได้จาก http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (เข้าถึงครั้งสุดท้ายวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010).

และการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมซึ่งนำไปสู่วิธีการที่เหมาะสมในส่งเสริมรักษามรดก วัฒนธรรมของกลุ่มชนหลากหลายที่ประกอบกันขึ้นเป็นโลก เป็นสาระสำคัญในการส่งเสริมความสัมพันธ์ ที่กลมกลืนระหว่างวัฒนธรรม ผ่านการบ่มเพาะความชื่นชมและความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับความแตกต่าง ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ของมนุษย์

2. วิวัฒนาการของการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับ นานาชาติ

ดังที่กล่าวไปแล้วว่าในช่วงแรก แนวความคิดเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมมาจากตะวันตกคิด ขึ้นบนฐานของการเห็นว่ามันเป็นส่วนที่แฝงอยู่ในวัตถุทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ทำให้วัฒนธรรม ในส่วนที่มีชีวิตได้กลายเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสนใจในกฎหมายระหว่างประเทศ ถึงกระนั้นก็ตาม ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1970 บางภาคส่วนของประชาคมระหว่างประเทศได้ตระหนักถึงขอบเขตและความหมายของวัฒนธรรมที่มีชีวิตที่จับต้องได้ และเห็นว่าวัฒนธรรมชนิดนั้นต้องได้รับการส่งเสริมรักษา ที่เหมาะสมกับลักษณะทางจิตวิญญาณของมัน ตั้งแต่ ค.ศ. 1972 มีการเจรจาที่นำไปสู่การเห็นชอบ กับอนุสัญญามรดกโลก ตัวแทนของรัฐต่าง ๆ ส่วนหนึ่งได้เห็นพ้องกับแนวคิดที่ว่าขอบเขตของอนุสัญญานั้น แคว้นเกินไป และการกระทำของประชาคมนานาชาติในขอบเขตของมรดกวัฒนธรรมควรจะขยายให้ ครอบคลุมการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต⁶ ถัดมาอีกหนึ่งปี รัฐบาลโคลอมเบียได้เสนอให้เพิ่มเติม พิธีสารไว้ในอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล (Universal Copyright Convention)⁷ เพื่อที่จะคุ้มครอง คติชาวบ้าน⁸ แรงขับเคลื่อนในการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ขยายตัวทั่วไป เริ่มต้นมาจากประเทศในแอฟริกา เอเชีย และละตินอเมริกา โดยมีแรงจูงใจมาจากฐานความคิดเกี่ยวกับ วัฒนธรรมที่มีหัวใจอยู่ที่ชนบรรมนิยมประเพณีที่มีชีวิต แรงขับเคลื่อนนี้นำไปสู่การบรรลุสิ่งที่ นักเขียนท่านหนึ่งเรียกว่า “คุณภาพของมรดกแห่งโลก”⁹ คำศัพท์ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” (intangible cultural heritage) เองก็ถูกมองว่าเป็นคำแปลหลวม ๆ ของคำว่า มุเคอิ บุงคาไซ (mukei bunkazai)¹⁰ ในภาษาญี่ปุ่น

ใน ค.ศ. 1982 คำประกาศเม็กซิโกซิตี้ว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรม (The Mexico City Declaration on Cultural Policies) ได้เสนอนิยามใหม่ที่มีความเป็นภาพรวมยิ่งขึ้นของวัฒนธรรมว่ามันคือ “องค์รวม อันซับซ้อนของลักษณะทางจิตวิญญาณ สติปัญญา และอารมณ์ที่มีความแตกต่างและเป็นสิ่งบ่งชี้

⁶ ดู UNESCO, “Brief history of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2003)” อ่านได้จากลิงก์ www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00007 (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2010).

⁷ 943 UNTS 178.

⁸ ดู UNESCO, อ้างแล้ว เสิงอรธที่ 6.

⁹ ดู Soós, “Communities and the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage (2003) - a New Tool for Development”, ใน ARCADE, Culture as a Tool for Development. Challenges of Analysis and Action (2009), อ่านได้จากลิงก์ http://arcade.acted.org/images/arcade_livre_et_couv_BD.pdf (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 18 ธ.ค. 2010) หน้า 29, 34.

¹⁰ ดู Kurin, “Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention”, 2 Int’l J Intangible Heritage (2007) 9, หน้า 10.

ความเป็นสังคมและกลุ่มทางสังคม มันไม่เพียงครอบคลุมศิลปกรรมและอักษรศาสตร์แต่ยังรวมถึงวิถีชีวิต ลิทธิพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ ระบบคุณค่า ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ”¹¹ มรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนหนึ่งจึงถูกเข้าใจว่าครอบคลุม “ผลงานที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่ถูกสร้างขึ้นจากการแสดงออกความคิดสร้างสรรค์ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อ สถานที่ทางประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน วรรณคดี ศิลปะ จดหมายเหตุ และห้องสมุด”¹²

ในวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1989 ที่ประชุมใหญ่ของยูเนสโกได้เห็นชอบกับเครื่องมือทางกฎหมายอย่างแรกที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ข้อเสนอแนะในส่งเสริมรักษาวรรณกรรมประเพณีและคติชาวบ้าน (Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore หรือ RSTCF)¹³ ถึงแม้ว่าเครื่องมือนี้จะมีขอบเขตจำกัด (เพราะมโนทัศน์ “คติชาวบ้าน” มีความจำกัดกว่ามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้) ข้อเสนอแนะนี้เน้นให้เห็นความสำคัญของคติชาวบ้านว่าเป็น “ส่วนหนึ่งของมรดกอันเป็นสากลของมนุษยชาติ และมีบทบาทในฐานะเครื่องมือที่มีพลังในการหลอมรวมกลุ่มชนและสังคมที่แตกต่างกัน และในการยืนยันอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง”¹⁴ และอันตรายที่ “คติชาวบ้านต้องเผชิญจากปัจจัยต่าง ๆ”¹⁵ ประโยคแรกของข้อเสนอแนะที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดแบบ “อัตวิสัย” (subjective) ซึ่งเกี่ยวข้องกับมรดกที่ไม่ใช่วัตถุ ได้เริ่มถูกพิจารณาโดยยูเนสโก แนวความคิดนี้ยังแสดงออกไว้ในย่อหน้า A ของเอกสารนี้ ซึ่งนิยามคติชาวบ้าน (เทียบเท่ากับ “วัฒนธรรมประเพณีและสมัยนิยม”) ว่า

เป็นองค์รวมของการสร้างสรรค์ของชุมชนวัฒนธรรมบนฐานประเพณีที่แสดงออกโดยกลุ่มคนหรือปัจเจกบุคคล และถูกยอมรับว่ามีส่วนต่อความคาดหวังของชุมชน ครอบคลุมเท่าที่มีส่วนต่ออัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น มาตราฐานและคุณค่าของชุมชนถูกสืบทอดโดยมุขปาฐะ โดยการทำตามกัน หรือโดยวิธีอื่น ส่วนหนึ่งรูปแบบการแสดงออกของคติชาวบ้าน ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ดนตรี การเต้นรำ เกม ตำนาน พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม หัตถกรรม สถาปัตยกรรม และศิลปะประเภทอื่น [เน้นโดยผู้เขียน]

ไม่ว่าจะในแง่ไหน หลักการที่เป็นนวัตกรรมที่สุดของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับคติชาวบ้านนี้ กลับอยู่ในย่อหน้า B ที่ประกาศว่า “คติชาวบ้าน ในฐานะรูปแบบของการแสดงออกทางวัฒนธรรมจะต้องได้รับส่งเสริมรักษาโดยและเพื่อกลุ่ม (ครอบครัว อาชีพ ชาติ ภูมิภาค ศาสนา ชาติพันธุ์ ฯลฯ) ซึ่งถูกถ่ายทอดอัตลักษณ์โดยคติชาวบ้านนั้น ๆ [เน้นโดยผู้เขียน] ข้อเสนอแนะนี้ได้สถาปนาหลักการชุดหนึ่งให้กับแนวทางในการระบุ อนุรักษ์ สงวนรักษา ถ่ายทอดและการปกป้องคติชาวบ้านในทางกฎหมายรวมทั้งการส่งเสริมความร่วมมือในระดับนานาชาติ

¹¹ ดู UNESCO, Declaration on Cultural Policies, การประชุมระดับโลกว่าด้วยนโยบายวัฒนธรรม, เม็กซิโกซิตี, 26 กรกฎาคม - 6 สิงหาคม ค.ศ. 1982, อ่านได้จากลิงก์ http://portal.unesco.org/culture/en/files/12762/11295421661mexico_en.pdf (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010) ย่อหน้าที่ 6 ของคำปรารภ.

¹² เฟิงอั่ง ย่อหน้าที่ 23.

¹³ ตัวบทของข้อเสนอแนะ อ่านได้จากลิงก์ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13141&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010).

¹⁴ ดู เฟิงอั่ง ประโยคแรกของคำปรารภ.

¹⁵ เฟิงอั่ง ประโยคที่ห้า.

ในช่วงทศวรรษ 1990 มีความพยายามส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ภายใต้บริบทการดำเนินงานของยูเนสโก ในจำนวนนั้นความพยายามที่โดดเด่นอันหนึ่งที่เริ่มโดยยูเนสโก¹⁶ เมื่อ ค.ศ. 1994 ได้แก่ โครงการบุคคลทรงคุณค่าที่ยังมีชีวิตของมนุษยชาติ (Living Human Treasures programme)¹⁷ โครงการตั้งเป้าที่จะส่งเสริมรัฐภาคีให้รับรองฐานะอย่างเป็นทางการของผู้ดำรงรักษา ประเพณีดั้งเดิมและช่างฝีมือ ซึ่งเป็นเจ้าของความรู้และทักษะระดับสูงในการประกอบพิธีกรรมหรือ สร้างสรรค์องค์ประกอบของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เขาเหล่านั้นถ่ายทอด ความรู้ วิธีปฏิบัติ และทักษะของตนเองไปสู่คนรุ่นใหม่

ใน ค.ศ. 1996 รายงานของคณะกรรมการว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนาเน้นย้ำว่า การพัฒนาได้สร้างความท้าทายใหม่สำหรับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม มันไม่เพียงแต่ จะมีช่องว่างมหาศาลระหว่างวิธีการและเป้าหมาย แต่นิยามของมรดกวัฒนธรรม ก็ยังแคบเกินไป มันก่อให้เกิดความลำเอียงเข้าข้างชนชั้นนำ โบราณสถาน กลุ่มคนที่อ่านออกเขียนได้ และสิ่งที่มีบทบาทเชิงพิธีการ มันมีความจำเป็น ที่จะต้องทำการประเมินแนวคิดดังกล่าวเสียใหม่ รวมทั้งพัฒนาวิธีการที่ดีกว่าเดิม ในการระบุและตีความมรดกวัฒนธรรม มันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ทำความเข้าใจในคุณค่าและความคาดหวังของผู้สร้างสรรค์มรดกวัฒนธรรมนั้นๆ เพราะหากปราศจากความเข้าใจดังกล่าวตัววัตถุทางวัฒนธรรมก็จะถูกฉีกออกมา จากบริบทและไม่อาจที่จะให้ความหมายได้อย่างเหมาะสม การตีความมรดกวัฒนธรรม ที่จับต้องได้จะทำได้ก็โดยผ่านสิ่งที่จับต้องไม่ได้เท่านั้น¹⁸

ผ่านมาอีกหนึ่งปี ที่ประชุมใหญ่ของยูเนสโกมีมติที่เป็นการตัดสินใจ “จับเน้นให้เห็นความสำคัญ ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนและประชาชาติ โดยการประกาศให้พื้นที่หรือรูปแบบ ของการแสดงออกทางวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของ “มรดกมุขปาฐะของมนุษยชาติ” (oral heritage of humanity)”¹⁹ มตินี้นำไปสู่การที่คณะกรรมการบริหารเริ่มดำเนินโครงการประกาศยกย่องมรดกชิ้นเอก ด้านมุขปาฐะและมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Programme of the Proclamation of Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity) ขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1998²⁰

¹⁶ สำหรับการประเมินอย่างละเอียดเกี่ยวกับความริเริ่มนี้ ดู Francioni, “The Protection of Intangible Cultural Heritage: A New Challenge for UNESCO and International Law”, ใน ผู้เขียนคนอื่นๆ, Symposium: The Transmission and Present State of Cultural Heritage (2002), หน้า 68, 69 และหน้าถัดไป.

¹⁷ ดู www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00061&lg=EN (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010).

¹⁸ ดู J. Pérez de Cuéllar et al., Our Creative Diversity (1996), อ่านได้จาก <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586e.pdf> (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010) หน้า 31.

¹⁹ ดู “The oral heritage of humanity” มติลำดับที่ 23 วันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 1997.

²⁰ ดู การตัดสินใจของคณะกรรมการบริหารในการประชุมครั้งที่ 155 ได้ใน Dec. 155 EX/3.5.5, UNESCO, Executive Board, 155th Session, Doc. 155 EX/Decisions of 3 Dec. 1998 อ่านได้จาก <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001142/114238e.pdf> (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 15 มกราคม ค.ศ. 2011) หน้า 8.

เป้าหมายของโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นต้นตอของอนุสัญญายูเนสโกว่าด้วยส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage หรือ CSICH)²¹ ก็คือการยกย่องการแสดงออกของมรดกทางวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ที่มีความโดดเด่นและถูกคัดเลือกมาโดยการเสนอชื่อของตัวแทนจากรัฐภาคีของยูเนสโก โครงการนี้ครอบคลุมนิยามของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒิของยูเนสโก ในระหว่างการประชุมครั้งแรกของผู้ทรงคุณวุฒิที่เจรจากันเกี่ยวกับเนื้อหาของร่างอนุสัญญาดังกล่าว²² เนื้อหาของร่างอนุสัญญามีความใกล้เคียงมากกับตัวอนุสัญญาที่มีการประกาศใช้²³ หรือบางทีอาจจะกล่าวได้ว่ามีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าตัวอนุสัญญาเสียด้วยซ้ำ หลักการและเหตุผลในร่างแรกนั้นตั้งอยู่บนความเข้าใจว่า

มรดกที่เป็นมุขปาฐะและจับต้องไม่ได้ถูกการรับรองโดยประชาคมระหว่างประเทศ ในฐานะของปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ การสร้างวัฒนธรรมและความกลมกลืนในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ มรดกวัฒนธรรมหลายรูปแบบกำลังตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะสูญหาย เนื่องจากการคุกคามของการสร้างวัฒนธรรมมาตรฐาน การขัดแย้งด้วยกำลังอาวุธ และผลกระทบด้านลบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาเป็นอุตสาหกรรม การทิ้งถิ่นในชนบท การอพยพ และความเสื่อมโทรมของ สภาพแวดล้อม²⁴

มรดกชิ้นเอกด้านมุขปาฐะและมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ (Masterpieces of the Oral and Intangible Heritage of Humanity) ถูกคัดเลือกโดยอาศัยเกณฑ์หกข้อ ซึ่งใช้พิจารณาให้แน่ใจว่ามรดกชิ้นเอกเหล่านั้นผ่านข้อกำหนดของการเป็น “สิ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” หรือ “การแสดงออกทางวัฒนธรรมตามประเพณีและสมัยนิยมที่มีคุณค่าโดดเด่น ในมุมมองทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ชาติพันธุ์ ภาษาหรือวรรณคดี”²⁵ แม้ว่านิยามดังกล่าวจะยังคงอาศัยมโนทัศน์เรื่อง “คุณค่าที่โดดเด่น” (outstanding value) ก็ตาม แต่คุณสมบัติที่มีความพิเศษนี้ก็ดำรงอยู่ได้โดยกระบวนการเสนอชื่อ “ที่แสดงหลักฐานสนับสนุนอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับรากฐานของวัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง”²⁶

²¹ เห็นชอบโดยที่ประชุมใหญ่ยูเนสโก วันที่ 17 ตุลาคม 2003 ตัวบ่งของอนุสัญญาอ่านได้จากลิงก์ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17716&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010)

²² สถานที่จัดประชุมคือ เมืองกรินซานคาแวร์ แคว้นตูริน ประเทศอิตาลี ระหว่างวันที่ 14 - 17 มีนาคม ค.ศ. 2001 คำนิยามที่เป็นประเด็นพิจารณาคือ “กลุ่มชน” เรียนรู้กระบวนการไปพร้อมกับความรู้ ทักษะ และการสร้างสรรค์ ซึ่งให้ทั้งสารสนเทศและถูกพัฒนาให้เกิดมีสารสนเทศโดยกระบวนการข้างต้น ผลผลิตที่พวกเขาสร้างขึ้น รวมทั้งทรัพยากร พื้นที่ และลักษณะอย่างอื่นของบริบททางสังคมและธรรมชาติที่จำเป็นต่อความยั่งยืน กระบวนการเหล่านี้ทำให้ชุมชนที่ยังมีชีวิตมีสำนึกของความต่อเนื่องกันกับบรรพบุรุษและมีความสำคัญต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งต่อการส่งเสริมรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ” (เอกสารในแฟ้มข้อมูลของผู้เขียน).

²³ ดู ข้างล่าง หัวข้อที่ 3.

²⁴ เอกสารในแฟ้มข้อมูลของผู้เขียน.

²⁵ ดู www.unesco.org/bpi/intangible_heritage/background.htm (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010).

²⁶ อ้างแล้ว.

และ “แสดงให้เห็นบทบาทของมรดกที่ได้รับการเสนอชื่อในฐานะเครื่องมือในการยืนยันอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง” นอกจากนี้ การเน้นที่ความเป็น “อัตวิสัย” ของเกณฑ์การคัดเลือกได้ถูกแสดงไว้ในคู่มือการทำข้อมูลประกอบการเสนอชื่อผลงานชิ้นเอก (Guide for the Presentation of Candidature Files of the Masterpieces)²⁷ ซึ่งเมื่อพิจารณาคำอธิบายเกณฑ์ของการพิสูจน์ “คุณค่าที่โดดเด่นในฐานะผลงานชิ้นเอกของการสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ” ก็จะพบว่าข้อมูลประกอบการเสนอชื่อจะต้องแสดงให้เห็น “คุณค่าอันโดดเด่นของผลงานชิ้นเอกที่มีต่อชุมชนที่เกี่ยวข้อง... ในการธำรงรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับ (ก) รูปแบบการแสดงออกแบบอื่นภายในวัฒนธรรมหรือกลุ่มวัฒนธรรมนั้น (ข) การแสดงออกของวัฒนธรรมข้างเคียงที่เกี่ยวข้องกัน และ (ค) ในระดับสากล²⁸ มโนทัศน์เรื่อง “คุณค่าอันโดดเด่น” นี้จึงถูกพิจารณาภายใต้มุมมองเชิงอัตวิสัยหรืออยู่บนพื้นฐานของความสำเร็จของมรดกชิ้นเอกต่อชุมชนที่เกี่ยวข้อง มีการประกาศยกย่องสามครั้งโดยโครงการนี้ ใน ค.ศ.2001 ค.ศ.2003 และ ค.ศ.2005 ซึ่งให้การรับรองสถานะมรดกชิ้นเอกด้านมุขปาฐะและมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติทั้งหมดถึง 90 รายการ ในภายหลังรายการทั้งหมดนี้จะถูกผนวกรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรายชื่อที่เป็นตัวแทนของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) ที่จัดทำขึ้นตามอนุสัญญาฯ (Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage หรือ CSICH) เมื่อมีการประกาศใช้ตามอำนาจของมาตรา 31 ในอนุสัญญา

ปฏิบัติการของยูเนสโกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมบรรลุผลในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 2003 เมื่อที่ประชุมใหญ่ของยูเนสโกลงมติให้ประกาศใช้อนุสัญญา CSICH อนุสัญญานี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 2006 และในขณะที่เขียนบทความนี้มี 134 ประเทศที่ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญานี้แล้ว²⁹ [ปัจจุบันคือ 172 ประเทศ – ผู้แปล]

3. มโนทัศน์และความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม : การประเมินเชิงวิพากษ์

มาตรา 2 ของอนุสัญญา CSICH ให้นิยามของ “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ว่าหมายถึง แบบแผนการปฏิบัติ การเป็นภาพแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ รวมทั้งเครื่องมือวัตถุ ชิ้นงานศิลปะ และพื้นที่ทางวัฒนธรรม ที่ชุมชน กลุ่มชน และบุคคลในบางกรณี ให้การยอมรับว่าเกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมของตนเอง มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้ถูกสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และถูกสร้างสรรค์ใหม่โดยชุมชนและกลุ่มชนเพื่อสนองตอบกับสภาพแวดล้อมของตนเอง เป็นการปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและประวัติศาสตร์ รวมทั้งเป็นแหล่งที่สร้างความอัตลักษณ์

²⁷ อ่านได้จากลิงก์ <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001246/124628eo.pdf> (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010).

²⁸ เพิ่งอ้าง ย่อหน้าที่ 23(b)(i).

²⁹ ดู <http://portal.unesco.org/la/convention.asp?language=E&KO=17116> (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2011).

และความต่อเนื่องของกลุ่ม ฉะนั้นมันจึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเคารพต่อ
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถแสดงให้เห็นได้จากสิ่งต่อไปนี้ “(ก) ประเพณีและการแสดงออกของมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะพาหนะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (ข) ศิลปะการแสดง (ค) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ (ง) ความรู้และวิถีปฏิบัติกับธรรมชาติและจักรวาล (จ) ฝีมือช่างแนวประเพณีนิยม” ซึ่งมีเงื่อนไขว่ามั่นคงเข้ากันได้กับเครื่องมือทางกฎหมายสำหรับคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่มีการรับรองอยู่ในขณะนั้น รวมทั้งข้อกำหนดในการเคารพซึ่งกันและกันในระหว่างชุมชน กลุ่มชน และบุคคล รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืน

มีปัจจัยหลักต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดตามมา ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยนัยและที่ปรากฏออกมาอย่างชัดเจน หลังจากที่มีการใช้นิยามข้างต้น ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ประชาคมระหว่างประเทศจะต้องเข้าใจอย่างครบถ้วนถึงความหมายแฝงและความมีคุณค่าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ (ก) การที่ชุมชน กลุ่มชน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ให้การยอมรับว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมของตนเอง (ข) การสร้างสรรค์มรดกวัฒนธรรมใหม่อย่างต่อเนื่องในฐานะที่เป็นปฏิกริยาต่อวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและกลุ่มชนที่เกี่ยวข้อง (ค) ความเกี่ยวพันอันลึกซึ้งระหว่างมรดกกับอัตลักษณ์ที่มีความจำเพาะในแง่ของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมนั้น (ง) เงื่อนไขของ “ความแท้” ในฐานะที่เป็นคุณสมบัติจำเป็นตามนัยของมรดกวัฒนธรรมนั้น และ (จ) ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน ในมุมมองที่สองทางให้แก่กัน จากมุมมองของมาตรฐานทางด้านสิทธิมนุษยชนที่ให้ “ความชอบธรรม” แก่มรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง และจากมุมมองของมรดกวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการบ่มเพาะการใช้สิทธิมนุษยชนที่เป็นจริง ผู้เขียนจะอธิบายถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งข้างต้น ให้มีความชัดเจนในลำดับต่อไป

ก. การระบุความเป็นตนเอง (Self-identification)

องค์ประกอบของการใช้มรดกวัฒนธรรมฯ เพื่อระบุตัวตนคือสาระสำคัญที่จะทำให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับความแตกต่างอย่างถึงรากถึงโคนในเชิงหลักการและเหตุผลทาง “ปรัชญา” ที่อยู่เบื้องหลังการคุ้มครอง/ส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ในขณะที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้รับการคุ้มครองจากนานาชาติในฐานะที่มีคุณค่าสากล ในแนวทางของอนุสัญญามรดกโลก³⁰ แต่ในเกณฑ์ใหม่นี้คุณค่าอันเป็นสากลเกือบทุกข้อถูกถือถือว่าเป็นตัวบ่งชี้ ธรรมชาติของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องอยู่กับมรดกวัฒนธรรมใด ๆ ต้องได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มชน และ(บางกรณี) บุคคลที่เกี่ยวข้อง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การจัดประเภทของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุถูกประเมินอย่างเป็น “วัตถุวิสัย” ถึงคุณค่าที่โดดเด่น จากมุมมองที่ชื่นชมคุณค่าที่มีความเป็นสากล ในทางกลับกัน องค์ประกอบของการระบุตัวตนทำให้มรดกวัฒนธรรมมีคุณค่าในเชิงอัตวิสัยของผู้สร้างสรรค์และผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรม ซึ่งนับเอามรดกที่เกี่ยวข้องนั้นว่าเป็นสาระสำคัญของการสืบทอดทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะจำเพาะของตนเอง แม้ว่ามันจะดูไร้ค่าอย่างสิ้นเชิงในสายตาของคนนอกที่มองเข้าไป

³⁰ ดู มาตรา 1 ของอนุสัญญามรดกโลก, เชิงอรรถหมายเลข 3.

ข. การสร้างสรรค์ใหม่อย่างต่อเนื่อง (Constant Recreation)

การระบุตัวตนผู้เป็นเจ้าของเป็นการเชื่อมโยงไปสู่ลักษณะสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในฐานะที่ “ถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น [และ] ถูกสร้างสรรค์ใหม่อย่างต่อเนื่องโดยชุมชนและกลุ่มชน เพื่อสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อม การมีปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตนเอง” อันที่จริงแล้ว เราจะระบุว่าความเป็นตัวเองกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้ว่าเป็นตัวแทนของมรดกวัฒนธรรม ก็ต่อเมื่อมันสะท้อนหรือไม่สะท้อนลักษณะของมรดกวัฒนธรรมนั้นมากหรือน้อยเพียงใด ในแง่นี้ การแสดงออกทางวัฒนธรรมจะเป็นตัวแทนของวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง ที่มีชีวิตและเปลี่ยนแปลงผ่านกาลเวลาได้ ก็ด้วยการที่การแสดงออกนั้นสามารถดัดแปลงตัวเองได้อย่างต่อเนื่องและขนานกันไปกับการปริวรรตของวัฒนธรรมในภาพรวม ซึ่งการแสดงออกใด ๆ ก็เป็นส่วนประกอบโดยนิยามแล้ว มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีชีวิต และการที่มีสมรรถนะที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองได้อย่างสม่ำเสมอเพื่อสนองตอบต่อวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสังคมของผู้สร้างสรรค์และผู้ถือครองก็เป็นลักษณะอันมีนัยสำคัญที่กำหนดความเป็นตัวเอง ดังนั้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจึงไม่ควรถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไว้ภายในกรอบแก้ว ดังที่เกิดขึ้นกับ (โดยความเปรียบ) มรดกที่เป็นโบราณสถาน แต่มันควรเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ต้องมีเป้าหมายสองประการพร้อมกันในเชิงกลยุทธ์ของการส่งเสริมรักษา ได้แก่ การดูแลให้เกิดส่งเสริมรักษามรดกนั้น และการปรับตัวอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของผู้สร้างสรรค์และผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรม

การระบุลักษณะที่เป็นพลวัตของของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้อาจก่อให้เกิดประเด็นปัญหาในทางทฤษฎีกฎหมาย อันที่จริง การที่กฎหมายใดจะสามารถทำงานได้อย่างเหมาะสมมันจำเป็นต้องมีนิยามที่ชัดเจนแม่นยำว่ากฎหมายนั้นจะนำไปใช้กับอะไร และนิยามนั้นต้องการกำหนดองค์ประกอบที่ทำให้เราสามารถจะระบุได้อย่างชัดเจนแม่นยำและตลอดเวลาว่าสิ่งที่กฎหมายระบุไว้ในกฎหมายนั้นคืออะไรแน่ เมื่อนำหลักคิดนี้มาใช้กับเรื่องของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เราก็อาจจะสงสัยว่าเป็นไปได้อย่างไรที่เราจะแน่ใจได้ว่ามรดกภูมิปัญญากำลังได้รับส่งเสริมรักษาอย่างต่อเนื่อง ในเมื่อมันมีการสร้างสรรค์ตัวเองใหม่อยู่ตลอดเวลา และมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบภายในตัวมันเองอยู่เป็นประจำ กล่าวอีกอย่างหนึ่ง หากวิธีการส่งเสริมรักษาถูกกำหนดโครงสร้างไว้ตายตัว ทั้งในแง่องค์ประกอบและกลยุทธ์ โดยมุ่งเน้นองค์ประกอบทางกายภาพและวัฒนธรรมที่กำหนดรูปลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาหนึ่ง การส่งเสริมรักษานั้นจะสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไรหากองค์ประกอบเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามันเปลี่ยนไปไม่หยุดหย่อน) ในความเป็นจริง การกำหนดลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในแง่นี้ไม่เป็นอุปสรรคในส่งเสริมรักษาอย่างเหมาะสม เพราะคำว่า “ส่งเสริมรักษา” (safeguarding) ไม่ควรถูกมองว่ามีความหมายเดียวกับคำว่า “คุ้มครอง” (protection) ในทางตรงกันข้าม มันครอบคลุมมโนทัศน์ที่มีความเป็นพลวัตมากกว่า ซึ่งหมายความว่า การสนับสนุนในระดับนานาชาติควรเป็นเพียงแค่การสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถที่จะเคลื่อนไปได้โดยอิสระตามความจำเป็นและความคาดหวังของผู้สร้างสรรค์และผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมนั้น กล่าวอีกอย่างหนึ่ง สิ่งที่ถูกกฎหมายควรทำให้เหมาะสมกับส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมก็คือการสร้างเงื่อนไขให้ผู้สร้างสรรค์และผู้ถือครองสามารถพัฒนามรดกวัฒนธรรมโดยปราศจากผลกระทบ หลีกเลียงความเป็นไปได้ที่จะมีการแทรกแซงจากภายนอกโดย

ภาคส่วนของสังคมที่มีฐานะครอบงำ จนอาจทำให้การวิวัฒนาการอย่างเป็นไปเองต้องเบี่ยงเบนไป ด้วยการดำเนินการตามแนวทางนี้ กฎหมายก็พอที่จะอำนวยให้เกิดการส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมและยั่งยืน แม้ว่าธรรมชาติของมันคือการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

แต่ก็เป็นโชคไม่ดี ดังที่เราจะได้เห็นในลำดับต่อไปว่าอนุสัญญา CSICH ไม่ได้นำเสนอแนวทางที่ก่อให้เกิดเงื่อนไขจำเป็นดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

ค. ความเชื่อมโยงระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับอัตลักษณ์ของผู้สร้าง (Creators) และผู้ถือครอง (Bearers)

ลักษณะจำเพาะอีกประการหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องใกล้ชิดกับการระบุความเป็นตนเองและการสร้างสรรค์ใหม่อยู่ตลอดเวลา ก็คือ ความเชื่อมโยงในระดับลึกกับอัตลักษณ์และความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ความเชื่อมโยงนี้ปรากฏชัดในนิยามที่อยู่ในมาตรา 2 ของอนุสัญญา CSICH ที่แสดงภาพของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิด “ความรู้สึกถึงอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง” ของชุมชนและกลุ่มชน นี่อาจจะเป็นคุณค่าหลักของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสำหรับผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกนั้น ความสำคัญของมันในฐานะองค์ประกอบพื้นฐานของอัตลักษณ์มีน้ำหนักมากกว่าคุณค่าที่ “รับรู้ได้จากภายนอก” ซึ่งอาจถูกระบุไว้เพื่อประโยชน์ที่ชุมชนอื่น ๆ จะได้รับจากส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น อันได้แก่ความรู้สึกพึงพอใจจากคุณสมบัติทางสุนทรีย์ ศิลปะ หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ที่รับรู้ได้จากภายนอก ดังนั้น องค์ประกอบข้างต้นยืนยันว่าการส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรม มีความสำคัญเป็นการเฉพาะในมุมมองเชิงอัตวิสัยของผู้สร้างและผู้ถือครอง ซึ่งให้ความสำคัญแก่มรดกวัฒนธรรมนั้นเป็นพิเศษ เมื่อข้อกำหนดเบื้องต้นได้รับการตอบสนองแล้ว ดังนั้น การดำเนินการในระดับของการถ่ายทอดคุณลักษณะก็สามารถไปต่อได้ เพื่อให้ส่งเสริมรักษาและการส่งมอบความสำนึกในอัตลักษณ์และความต่อเนื่องของชุมชนไปสู่คนรุ่นถัดไป โดยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นจะถูกแปลงไปเป็นเครื่องมือที่ผู้สร้างและผู้ถือครองใช้เพื่อ “ส่งเสริมการเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสร้างสรรค์ของมนุษยชาติ” ดังที่ได้มีการเน้นไว้ในตอนท้ายของนิยามของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ความจริงที่ว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกนั้น (รวมกับการระบุความเป็นตนเองกับมรดกนั้น) ทำให้เห็นชัดว่าแนวทางที่อนุสัญญา CSICH ใช้ขึ้นเป็นการผลิตซ้ำแนวความคิดเบื้องหลังอนุสัญญามรดกโลก ซึ่งใช้ระบบการขึ้นทะเบียนในการดำเนินการ วิธีการณ์นี้อาจถือได้ว่าสอดคล้องกับธรรมชาติที่แฝงอยู่ในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม³¹ ทั้งนี้เนื่องจากการขึ้นทะเบียนเป็นสรุปล่วงหน้าไว้ก่อนว่ามีระบบการจัดจำแนก

³¹ ระหว่างการประชุมครั้งที่สองของผู้ทรงคุณวุฒิที่แต่งตั้งโดยยูเนสโก เพื่อเตรียมการร่างอนุสัญญา CSICH ณ กรุงริโอเดอจาเนโร ระหว่างวันที่ 22-25 มกราคม ค.ศ. 2002 ผู้เขียนได้แสดงแนวความคิดไว้ว่า เนื่องจากลักษณะแฝงโดยธรรมชาติของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อนุสัญญาที่กำลังร่างกันอยู่ในขณะนั้นจึงไม่ควรใช้กรอบการดำเนินการเดียวกับของอนุสัญญามรดกโลก ซึ่งอาศัยการขึ้นทะเบียนเป็นรายการ แต่ควรที่จะพัฒนาตัวแบบที่ทำให้สามารถคุ้มครองการแสดงออกของมรดกที่จับต้องไม่ได้บนฐานของการระบุตนเองของชุมชนที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม แม้แนวความคิดนี้จะมีผู้ทรงคุณวุฒิเห็นพ้องด้วยเป็นส่วนใหญ่ แต่กลับไม่ได้รับการพิจารณาจากตัวแทนของรัฐต่าง ๆ ในขั้นตอนของการเจรจาในการประชุมระหว่างรัฐบาล: ดู International Meeting of Experts, Intangible Cultural Heritage: Priority Domains for an International Convention,

การสำแดงของมรดกวัฒนธรรม และการขึ้นทะเบียนนำไปสู่การรับรู้ความแตกต่างว่ามรดกที่ได้รับ การขึ้นทะเบียนมีความโดดเด่นกว่ามรดกที่ไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน กล่าวอีกอย่างหนึ่ง การทำให้เกิดลำดับชั้นของตัวอย่างของมรดกวัฒนธรรม (ตามที่มีการตั้งข้อสังเกตโดยตัวแทนของนอร์เวย์ในการประชุมเจรจาเพื่อร่างอนุสัญญา CSICH)³² ในที่สุดแล้วจะนำไปสู่การเข้าใจโดยสาธารณชนว่าตัวอย่างของมรดกวัฒนธรรมในรายชื่อที่ถูกขึ้นนั้นดีกว่าอย่างอื่น ในขณะที่แนวทางการขึ้นทะเบียนนี้อาจเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อยสำหรับมรดกวัฒนธรรมที่เป็นอนุสาวรีย์ แต่มันกลับไม่เป็นประโยชน์เลยสำหรับมรดกที่จับต้องไม่ได้ ด้วยเหตุผลที่ว่าความสำคัญของมันไม่ได้อยู่ที่คุณสมบัติภายนอก แต่อยู่ที่ความสำคัญของมันต่อผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกนั้น ดังนั้นการขึ้นทะเบียนมรดกวัฒนธรรมจึงคล้ายจะเป็นการจัดประเภทของชุมชนที่สร้างมรดกวัฒนธรรมขึ้น และบ่งชี้โดยนัยว่าชุมชนที่มรดกวัฒนธรรมได้รับการขึ้นทะเบียนนั้นมีคุณค่ามากกว่าชุมชนอื่น คล้ายการประกวดประชันกันระหว่างศิลปินต่าง ๆ ที่ส่งผลงานเข้าประกวด โดยมีกรรมการเป็นผู้ตัดสินว่าใครควรจะได้รับรางวัล กรรมการจะพยายามหาข้อตกลงให้ได้ว่าผลงานชิ้นไหนดีที่สุดในการประกวด และ (แม้จะเป็นการรับรู้โดยนัยว่า) ใครเป็นศิลปินที่ดีที่สุดที่เข้าร่วมในการแข่งขันครั้งนั้น แน่ใจว่านี่ไม่ใช่จุดหมายที่การส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมควรจะไป ถ้าจุดหมายคือการส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมทั้งหมด และการ“สร้างหลักประกันของการเคารพในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มชน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง” ดังที่ได้มีการย้ำไว้ในมาตรา 1 ของอนุสัญญา CSICH

การแสดงผลข้างต้นอาจถูกโต้แย้งถึงความสมเหตุสมผลได้ โดยการยืนยันว่ารายชื่อของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนนั้นเป็นการทำไป “เพื่อสร้างความเป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้นให้แก่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญ และเพื่อสนับสนุนให้เกิดการสนทนาที่เคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม”³³ และการทำเช่นนั้นไม่ได้หมายความว่า มีการจัดประเภทของการแสดงออกทางมรดกวัฒนธรรมบนฐานของคุณภาพและคุณค่าที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้อโต้แย้งข้างต้นอาจเป็นจริงในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติแล้วไม่น่าเป็นไปได้เลยที่รายการมรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจะไม่ทำให้สาธารณชนรับรู้ว่าเป็นการจัดประเภทที่ใช้คุณค่ากำหนด โดยเฉพาะเมื่อมันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่อยู่ในประเภทเดียวกัน (ยกตัวอย่างเช่น ดนตรี หรือศิลปะการแสดง ที่ดูเฟิน ๆ แล้วมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วมีความแตกต่างกันมากเมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่ามันต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่แตกต่างกัน) ในที่สุดแล้วประสบการณ์จากการดำเนินการเกี่ยวกับอนุสัญญามรดกโลก (ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตไว้ข้างต้นว่าถูกใช้เป็นตัวแบบของอนุสัญญา CSICH) ได้แสดงให้เห็นว่าแม้เนื้อหาของอนุสัญญาจะบอกว่าการคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมต้องไม่ถูกจำกัดเฉพาะ

Rio de Janeiro, Brazil, 22-24 Jan. 2002, Final Report, อ่านได้จาก: www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00074-EN.pdf (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 2010), หน้า 8.

³² ดู J. Blake, Commentary on the UNESCO 2003 Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (2006), หน้า 79.

³³ ดู มาตรา 16 (1) CSICH.

มรดกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเท่านั้น³⁴ แต่เนื้อหาดังกล่าวไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติและความใส่ใจในการดูแลนั้นถูกจำกัดเฉพาะสถานที่ที่มีการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก³⁵

นอกจากนั้น มันแทบเป็นไปได้ที่จะกล่าวว่ารายนามรายชื่อตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ (Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity) ซึ่งเป็นแกนกลางของส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมในระดับนานาชาติ เป็นการเสนอหลักประกันทางกฎหมายให้แก่มรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ในทางตรงข้ามมันได้กลายเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้รัฐภาคีเพิ่มความเป็นที่รู้จักเพราะเหตุที่มีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอยู่ภายในดินแดนของตนเอง ในแง่นี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าอนุสัญญา CSICH ในภาพรวมขาดแคลนหลักประกันทางกฎหมายสำหรับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอันที่จริงแล้ว เนื้อหาส่วนใหญ่ในอนุสัญญาที่มีความเกี่ยวข้องกับส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับชาติ เพียงเสนอแนะให้รัฐภาคีเพียรพยายามที่จะออกมาตรการอันเหมาะสมเพื่อส่งเสริมรักษาการกำหนดบทบาทของรัฐภาคีไว้แค่นี้เป็นการกีดกันไม่ให้บทบาทของกฎหมายมีผลผูกพัน (และนำไปสู่หลักประกันทางกฎหมายสำหรับมรดกฯ) ถึงแม้ว่าจะมีข้อผูกพันโดยทั่วไปว่ารัฐภาคี “จะดำเนินการมาตรการที่จำเป็นเพื่อให้มั่นใจว่าจะมีส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมภายในเขตแดนของตนเอง” ตามที่ระบุไว้ในมาตรา 11 (a) ของอนุสัญญา

แนวทางดังกล่าวได้รับการยืนยันโดยบทบัญญัติในอนุสัญญา CSICH ที่ว่าด้วยความเกี่ยวข้องของชุมชนและกลุ่มชน (รวมทั้งบุคคล) ที่เกี่ยวข้องกับการระบุและการจัดการมรดกวัฒนธรรมฯ ในเชิงของความหมายแฝงของมรดกวัฒนธรรมฯ ที่ผูกพันอยู่กับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้สร้างและผู้ถือครอง (รวมทั้งเมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องได้แก่การใช้เพื่อระบุตนเองและการสร้างสรรค์ใหม่ตลอดเวลา) มันประจักษ์ชัดว่าการส่งเสริมรักษามรดกอย่างเหมาะสมจะบรรลุได้ก็ด้วยการสร้างหลักประกันว่าชุมชน กลุ่มชน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่โชคร้ายที่แนวทางแบบเน้นรัฐเป็นศูนย์กลางเป็นฝ่ายที่ชนะในการประชุมเจรจาเพื่อจัดทำร่างอนุสัญญา CSICH และทำให้องค์ประกอบที่มีส่วนร่วมของชุมชนมีบทบาทรอง อันที่จริง ถึงแม้ว่าในท้ายที่สุดจะสามารถรักษาเนื้อหาเพียงเล็กน้อยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของชุมชนเอาไว้ได้ ซึ่งต้องขอบคุณความพยายามในการคัดค้านของตัวแทนเสียงข้างน้อย (โดยเฉพาะตัวแทนจากฮังการีและอิตาลี) บทบัญญัติที่เหลืออยู่ก็ไม่สามารถก่อให้เกิดผลผูกพัน ที่ทำให้รัฐภาคีต้องดำเนินการอย่างจริงจังให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะในมาตรา 11 (b) ที่กำหนดให้รัฐภาคี “ระบุและนิยามองค์ประกอบต่าง ๆ ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในเขตประเทศของตน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มชน และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง [เน้นโดยผู้เขียน] คล้าย ๆ กันนั้น มาตรา 15 ของอนุสัญญายังใช้มาตรการที่ไร้ผลในทางกฎหมายโดยเน้นให้รัฐภาคี “พยายามทำให้แน่ใจว่าเกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ของฝ่ายชุมชน กลุ่มชน และในกรณีที่เหมาะสมให้รวมถึงบุคคล ซึ่งเป็นผู้สร้าง อนุรักษ์ และส่งต่อมรดก [วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้] และเปิดโอกาส

³⁴ ดู มาตรา 12 ซึ่งกล่าวว่า “ข้อเท็จจริงที่ว่าสมบัติในขอบข่ายของมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติมิได้มีการบรรจุไว้ในรายการใดรายการหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงไว้ในย่อหน้าที่ 2 และ 4 ของมาตรา 11 ไม่สามารถตีความได้ว่ามันไม่ได้มีคุณค่าที่โดดเด่นและเป็นสากล เพียงเพราะเหตุผลเดียวที่ว่ามันไม่ได้ถูกขึ้นทะเบียน”

³⁵ ดู Lenzerini, “Article 12. Protection of Properties Not Inscribed on the World Heritage List”, ใน F. Francioni, with F. Lenzerini (eds.), *The World Heritage Convention. A Commentary* (2008), หน้า 201 เป็นต้นไป.

ให้ผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้นร่วมในการจัดการในฐานะผู้กระทำการ” จากเหตุผลที่ยกมาข้างต้น ทำให้เห็นได้ชัดเป็นอย่างยิ่งว่าการระบุและการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยปราศจากการเข้ามามีส่วนของกลุ่มและชุมชน (และบุคคล) ได้ทำให้เกิดความแย้งกันเองระหว่างภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แนวทางที่เน้นรัฐเป็นหลักในการจัดการมรดกภูมิปัญญาอาจจะไม่มีประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายของการส่งเสริมรักษาอย่างเหมาะสม ในกรณีที่มีมรดกที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นผลผลิตและเป็นองค์ประกอบของอัตลักษณ์ของกลุ่มและชุมชนที่มีผลประโยชน์ไม่สอดคล้องกันกับของรัฐบาลของรัฐที่มีมรดกนั้นตั้งอยู่ภายในเขตแดน รัฐอาจจะพัฒนากลยุทธ์ทั่วไปสำหรับส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรม ในดินแดนของตน ซึ่งอาจไม่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความหลากหลายที่ดำรงอยู่ในการแสดงออกของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ในระยะยาว การพัฒนาแนวทางทั่วไปที่สามารถนำไปใช้ได้แบบถ้วนหน้าอาจนำไปสู่การทำให้มรดกวัฒนธรรมมีความเป็นมาตรฐานเดียวกันหรืออย่างน้อยก็ทำให้เกิดการปรับลักษณะบางอย่างที่แยกแตกต่างกันเพื่อให้เข้ากันได้กับข้อกำหนดที่ใช้ในเกณฑ์ระดับชาติ ผลสืบเนื่องของการทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกันนี้ก็คือการสูญเสียความแท้ของมรดกวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เกิดการลดทอนคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเป็นการลดทอนหลักการสำคัญของส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปในตัวด้วย อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ที่กล่าวถึงข้างต้นอาจได้รับการปรับปรุงเมื่อนานอสนุสัญญา CSICH ไปใช้ปฏิบัติ ด้านที่เป็นคุณต่อปฏิบัติการส่งเสริมรักษาได้ถูกกำหนดไว้ในแนวทางดำเนินการเพื่อนานอสนุสัญญาไปใช้สงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการเห็นชอบโดยที่ประชุมใหญ่ของตัวแทนรัฐภาคีตามอนุสัญญาในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2008 และแก้ไขเพิ่มเติมในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2010³⁶ อันที่จริง แนวทางดำเนินการได้เสนอแนะว่าให้คณะกรรมการระหว่างรัฐบาลเพื่อส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม³⁷ (ก่อตั้งตามมาตรา 5 ของอนุสัญญา CSICH) สนับสนุนให้รัฐภาคี “จัดการความร่วมมือที่สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน กลุ่ม และในบางกรณีรวมถึงบุคคล ที่เป็นผู้สร้าง อนุรักษ์ และส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” รัฐภาคีถูกร้องขอให้ “สร้างหน่วยงานที่ปรึกษาหรือกลไกความร่วมมือเพื่ออำนวยความสะดวกมีส่วนร่วม” ระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้องข้างต้นในกระบวนการระบุและจัดการมรดกวัฒนธรรม³⁸ รวมทั้งให้ความเห็นชอบในมาตรการอื่น ๆ หลายประเภท เพื่อที่จะอำนวยความสะดวกให้การเข้ามามีส่วนของภาคีต่าง ๆ ในการบรรลุเป้าหมายของอนุสัญญา³⁹ ยิ่งไปกว่านั้น ข้อความสำคัญในย่อหน้าที่สองของแนวทางปฏิบัติการ ได้แก่ การรวบรวมมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม เพื่อขึ้นทะเบียนในรายการของตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ข้อกำหนดนี้ระบุว่า “องค์ประกอบที่ถูกเสนอชื่อต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่ม และบุคคล ด้วยความสมัครใจและมีการแสดงความยินยอมล่วงหน้า โดยได้รับการบอกกล่าวไว้ก่อน” แม้รัฐภาคีจะยังคงบทบาทพื้นฐานในการตัดสินใจการแสดงออกของมรดกวัฒนธรรมเรื่องใดจะได้รับการเสนอชื่อให้ประกาศทะเบียนไว้ในรายการของยูเนสโก

³⁶ เอกสารฉบับเต็ม Operational Directives อ่านได้จาก : www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00026 (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม ค.ศ. 2010).

³⁷ อ้างแล้ว, ย่อหน้า 79.

³⁸ อ้างแล้ว, ย่อหน้า 80.

³⁹ อ้างแล้ว, ย่อหน้า 81 เป็นต้นไป.

ง. ความแท้ (Authenticity)

เนื้อหาของความแท้ ดังที่เอ่ยไว้ในตอนท้ายของหัวข้อก่อนหน้านี้ ไม่ใช่ประเด็นที่มีการกล่าวถึงอย่างตรงตัวในมาตรา 2 ของอนุสัญญา CSICH แม้กระนั้นมันก็เป็นสิ่งที่มีการกล่าวโดยนัย ว่าเป็นข้อกำหนดที่สำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ว่าเป็นคุณค่าที่ควรส่งเสริมรักษาจากมุมมองทางกฎหมาย อันที่จริงมันเป็นสาระสำคัญที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมต้องคงรักษาความแท้เอาไว้ ในฐานะที่มีความยึดโยงแน่นหนากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรม ดังนั้น การสูญเสียความแท้อาจนำไปสู่การสร้างมรดกวัฒนธรรมที่เป็นของประดิษฐ์ขึ้นเทียมของเดิม ซึ่งไม่มีการยึดโยงกับลักษณะจำเพาะของวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มชน และ/หรือบุคคลที่มรดกนั้นเป็นส่วนหนึ่งในเชิงวัฒนธรรม ดังนั้นมันจึงสูญเสียองค์ประกอบเดิมที่ใช้จำแนกความเป็นตัวตน เมื่อกระบวนการนี้เกิดขึ้น มรดกทางวัฒนธรรมที่เราพิจารณาก็จะไม่ถูกจัดว่าเป็น “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” อีกต่อไป ตามความหมายของคำ ๆ นี้ที่มีคุณค่าพึงรักษาตามกฎหมายระหว่างประเทศ

การสูญเสียความแท้เป็นสิ่งที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้โดยเฉพาะเมื่อมรดกทางวัฒนธรรมถูกจัดการโดยหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ที่นอกเหนือไปจากของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมนั้น ยกตัวอย่างเช่น รัฐภาคีอาจมีความโน้มเอียงที่จะยอมรับเอาลักษณะบางอย่างของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกันกับความคาดหวังของบางภาคส่วนในสังคมที่มีสถานะครอบงำอยู่ ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากผลประโยชน์ของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับมรดกทางวัฒนธรรมที่มีกรณีอยู่ หรือมันอาจที่จะเป็นไปได้ว่าพลังขับเคลื่อนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อหน่วยงานรัฐที่มีศักยภาพสูงสักหน่วยงานหนึ่งพยายามที่จะสร้างให้มรดกทางวัฒนธรรมอันหนึ่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งก็ทำให้มีความจำเป็นที่มรดกทางวัฒนธรรมอันนั้นต้องถูกปรับให้เข้ากันกับความต้องการจำเป็นและความคาดหวังของนักท่องเที่ยว สถานการณ์ของการสูญเสียความแท้ของมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีโอกาสเกิดขึ้นได้มาก อีกสถานการณ์หนึ่ง ก็คือการที่มันต้องถูกปรับให้เข้ากันกับลักษณะเหมารวมของ “ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของสาธารณะ” ซึ่งกำลังเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง และไม่ได้มีทัศนคติที่เป็นคุณต่อลักษณะบางด้านของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ (ตัวอย่างเช่น เมื่อมรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกันกับการใช้ประโยชน์จากสัตว์) สิ่งเหล่านี้ (และอื่น ๆ) นำไปสู่การเสื่อมทรมลงของความแท้ และส่งผลให้เกิดการเสื่อมคุณค่าในทางวัฒนธรรมและในทางกฎหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในลำดับถัดมา

อาจเป็นความโชคดีที่เรายังคงกล่าวได้ว่า เมื่อพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้นี้ คำว่า “ความแท้” (authenticity) ไม่ได้ถือว่ามี ความหมายเท่ากันกับคำว่า “ความดั้งเดิม” (originality) สมการที่จัดวางความแท้ให้เท่ากับความดั้งเดิม เป็นการพิจารณาที่ใช้งานได้กับมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ เพราะระดับของความแท้ถูกวัดโดยการดูว่ามรดกวัฒนธรรมที่มีการพิจารณาอยู่นั้นยังคงลักษณะดั้งเดิมไว้มากน้อยเพียงใด แม้กระทั่งเมื่อคุณค่าทางวัฒนธรรมของมรดกที่จับต้องได้ถูกกำหนดโดยการเปลี่ยนแปลงที่จำเพาะเจาะจง ของบริบททางประวัติศาสตร์ แต่ความแท้ของสถานที่ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมนั้นก็จะถูกกำหนดไว้อย่าง “ตายตัว” ณ ห้วงเวลาใดเวลาหนึ่งเมื่อชุมชนระหว่างประเทศตัดสินใจที่จะให้มันกลายเป็นวัตถุที่ได้รับการคุ้มครอง เป้าหมายก็คือ

การทำให้สถานะของมั่นคงที่ในห้วงเวลาที่มีความแน่นอนห้วงหนึ่ง เพื่อจะได้สงวนรักษามันไว้เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นอนาคต ในทางตรงกันข้าม มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีพลวัตในลักษณะที่กล่าวย้ายไปแล้วข้างต้น มันถูกสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลาผ่านวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมนั้น ดังนั้น การส่งเสริมรักษาความแท้ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจึงหมายถึงการอนุญาตให้มรดกวัฒนธรรมที่กำลังถูกพิจารณานั้นสามารถจะถูกปรับแต่งให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มชน และ/หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับมัน ผ่านการสร้างสรรค์ตัวเองใหม่อย่างอัตโนมัติ เพื่อที่จะสามารถเป็นภาพสะท้อนของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมและสังคมของชุมชน กลุ่มชน และ/หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเหล่านั้น

จ. ความสัมพันธ์ระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน

การดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชนมีความขัดแย้งตามมุมมองต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ มุมมองแรก เป็นที่แน่ชัดว่าความมีลักษณะจำเพาะของมรดกทางวัฒนธรรมคือองค์ประกอบพื้นฐานของอัตลักษณ์ของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดก ลักษณะจำเพาะนี้มีนัยผูกพันกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (ได้แก่ สิทธิทางวัฒนธรรม) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อเท็จจริงที่ว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ดังนั้นผลสืบเนื่องของการที่มรดกวัฒนธรรมนี้ไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐอย่างพอเพียง ก็คือการปล่อยให้เกิดการละเมิดสิทธิในเสรีภาพทางความคิด สำนึกผิดชอบชั่วดี และศาสนา ดังที่เห็นได้ในมาตรา 18 ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)⁴⁰ และมาตรา 18 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR)⁴¹ อันที่จริงสิทธิที่กำลังกล่าวถึงนี้มีผลผูกพันถึง “เสรีภาพทั้งในส่วน of สิทธิส่วนบุคคลหรือสิทธิที่มีร่วมกันกับบุคคลอื่นในชุมชน ทั้งในสถานที่สาธารณะและส่วนตัวที่จะแสดงออกทางศาสนาและความเชื่อของตนในการบูชา การทำตามข้อกำหนด วัตรปฏิบัติ และคำสอน”⁴² ในคำอธิบายทั่วไปเกี่ยวกับมาตรา 18 ของกติการะหว่างประเทศฯ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (Human Rights Committee หรือ HRC) ได้ประกาศว่า

เสรีภาพในการแสดงออกทางศาสนาและความเชื่อ ด้วยการเคารพบูชาการทำตามข้อกำหนดวัตรปฏิบัติ และการสอน ครอบคลุมการกระทำที่หลากหลายมนทัศน์ เรื่องการเคารพบูชาครอบคลุมการกระทำที่เป็นพิธีกรรมและพิธีการ เปิดโอกาสสำหรับการแสดงออกความเชื่อโดยตรง *รวมทั้งการปฏิบัติที่เป็นส่วนหนึ่งของการกระทำนั้น* ได้แก่ การสร้างสถานที่เพื่อการบูชาสูตรและวัตถุที่เกี่ยวกับพิธีกรรม การแสดงสัญลักษณ์ และการปฏิบัติตามข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับวันหยุดและวันพักผ่อนการปฏิบัติตามข้อกำหนดและวัตรปฏิบัติทางศาสนา และความเชื่ออาจจะไม่ได้หมายถึงเพียงการกระทำที่เป็นพิธีการ แต่ยังรวมถึงขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามข้อกำหนดในการบริโภคอาหาร

⁴⁰ UN GA Res. 217A (III), 1948, UN Doc. A/ 810 (1948).

⁴¹ 999 UNTS 171.

⁴² ดู อ้างแล้ว, มาตรา 18.

การสวมเสื้อผ้าที่มีลักษณะเฉพาะหรือการคลุมศีรษะ และภาษาที่ใช้พูดกันเฉพาะ
ภายในกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่ง⁴³

อย่างที่สังเกตได้โดยง่ายตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ถูกกล่าวถึงนี้เป็นการเสนอว่าการสำแดงของมรดก
ทางวัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชนที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่”

นอกจากนั้น มาตรา 27 ของกติการะหว่างประเทศฯ ได้ระบุถึงสิทธิทางวัฒนธรรมเป็นการเฉพาะ
โดยกล่าวว่า “ในรัฐภาคีใด ๆ ที่มีชนกลุ่มน้อยทางด้านชาติพันธุ์ ทางด้านศาสนา หรือทางด้านภาษา
อาศัยอยู่ บุคคลที่สังกัดอยู่ในชนกลุ่มน้อยนั้นจะต้องไม่ถูกปฏิเสธสิทธิที่จะปฏิบัติตนตามวัฒนธรรม
ของตัวเองในชุมชนที่อยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ในอันที่จะประกาศและปฏิบัติศาสนาหรือใช้ภาษาของ
ตัวเอง” ตามคำอธิบายของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน การจะปฏิบัติตามกฎหมายนี้ได้ถูกต้อง
จะต้องมีการคุ้มครองสิทธิร่วมของชุมชนที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นสมาชิกอยู่อย่างเหมาะสมด้วย
เนื่องจากว่า “ถึงแม้สิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามมาตรา 27 จะเป็นสิทธิส่วนบุคคลแต่มันก็จำเป็น
ต้องอาศัยความสามารถของชนกลุ่มน้อยในอันที่จะธำรงรักษาวัฒนธรรม ภาษา หรือศาสนา”⁴⁴ ด้วยเหตุนี้เอง
มันจึงส่งผลผูกพันให้ “รัฐภาคีต้องมีมาตรการเชิงบวก ที่จำเป็นสำหรับการคุ้มครองอัตลักษณ์ของ
ชนกลุ่มน้อยและสิทธิของสมาชิกในกลุ่มชนนั้น ให้สามารถปฏิบัติและพัฒนาวัฒนธรรมและภาษา
และปฏิบัติศาสนาในชุมชนร่วมกับสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม”⁴⁵ ผลสัมฤทธิ์ที่เหมาะสมตามข้อผูกพันนี้
มีความสำคัญต่อการทำตามข้อกำหนดในการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังที่พบ
ข้อยืนยันในคำแถลงของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ซึ่งย้ำถึงความจำเป็นในการคุ้มครองสิทธิที่ระบุ
ไว้ในมาตรา 27 ของกติการะหว่างประเทศฯ ด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เพื่อที่จะ “ขับเคลื่อน
ไปสู่การประกันการอยู่รอดและการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ศาสนาและสังคม
ของชนกลุ่มน้อยที่เกี่ยวข้อง อันจะส่งผลให้เกิดความรุ่งรวยของสังคมได้ในภาพรวม”⁴⁶ มีข้อพึงสังเกต
อีกประการหนึ่งว่ามาตรา 27 ของกติการะหว่างประเทศฯ ได้ถูกนำมากล่าวไว้อีกครั้งในลักษณะที่
แทบจะเหมือนกันทุกประการในมาตรา 30 ของอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก⁴⁷ โดยอนุสัญญานี้กล่าวไว้
ในมาตรา 29 (d) ว่า การศึกษาของเด็กต้องดำเนินไปในลักษณะที่นำไปสู่การพัฒนา “อัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรม ภาษา และคุณค่าของพวกเขาและเธอ”

บทบัญญัติทางกฎหมายที่เพิ่งพรรณนาไปแล้วข้างต้นได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการส่งเสริม
รักษามรดกวัฒนธรรมเป็นข้อกำหนดเบื้องต้นที่มีความจำเป็นในการสร้างหลักประกันที่มีประสิทธิภาพ
ให้กับสิทธิมนุษยชนบางเรื่อง เพื่อเอื้อประโยชน์กับบุคคลและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ในทางปฏิบัติ
สิ่งเหล่านี้ถูกแปลงไปเป็นข้อกำหนดสำหรับรัฐภาคี เพื่อให้มีหลักประกันว่าบุคคลและชุมชนที่เกี่ยวข้อง
สามารถที่จะเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตัวเอง อันที่จริง

⁴³ ดู Human Rights Committee, General Comment 22, มาตรา 18 (Forty-eighth session, 1993), UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 หน้า 35 (1994), ย่อหน้า 4 [เน้นโดยผู้เขียน].

⁴⁴ ดู General Comment 23, มาตรา 27 (Fiftieth session, 1994), UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.1 at 38 (1994), ย่อหน้า 6.2.

⁴⁵ อ้างแล้ว.

⁴⁶ อ้างแล้ว, ย่อหน้า 9 [เน้นโดยผู้เขียน].

⁴⁷ UN GA Res. 44/25 (1989).

การแปลงข้อผูกพันทางด้านสิทธิมนุษยชนไปสู่การปฏิบัติตามที่สรุปใจความสำคัญไว้โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนว่า “ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการบังคับใช้โดยตราไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่น ซึ่งบ่อยครั้งไม่มีความเพียงพอในตัวของมันเอง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่รัฐภาคีจะต้องดำเนินการเพื่อสร้างหลักประกันว่าบุคคลที่อยู่ภายในรัฐสามารถใช้สิทธิได้อย่างทั่วถึง ในแง่นี้ทำให้รัฐภาคีต้องดำเนินกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจงจำนวนหนึ่ง เพื่อสร้างความมั่นใจว่าบุคคลจะได้มีโอกาสใช้สิทธิ”⁴⁸ เมื่อคำนึงถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สิ่งนี้ได้แปลงไปเป็นข้อผูกพัน ที่ไม่ใช่เป็นเพียงการป้องกันการแทรกแซงโดยตรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ ด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนและบุคคลเข้าถึงสิทธิในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม แต่ยังเป็นการสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมในการสร้างหลักประกันว่ามรดกที่เกี่ยวข้องจะได้รับการดูแลอย่างเป็นรูปธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตามความจำเป็นและความคาดหวัง

หลักการที่ถูกนำเสนอโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนยังมีการนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติของศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกา⁴⁹ กรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศซูรินาเม ซึ่งที่นั่นมีชุมชนดั้งเดิมถูกขัดขวางไม่ให้จัดการเคารพศพตามประเพณีของตัวเอง(ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของวัฒนธรรม) ในคำพิพากษาเมื่อ ค.ศ. 2005 ศาลสิทธิมนุษยชนแห่งทวีปอเมริกาตัดสินว่ารัฐบาลซูรินาเมละเมิดบทบัญญัติมาตราที่ 5 (1) ของอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนแห่งอเมริกา ซึ่งคุ้มครองสิทธิในร่างกาย จิตใจ และการยึดมั่นในศีลธรรม ดังนั้นการกระทำของรัฐบาลซูรินาเมจึงถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อสมาชิกของชุมชนดังกล่าวข้อสรุปนี้ได้มาจากการพิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่า

หากปราศจากการประกอบพิธีศพต่าง ๆ ตามประเพณีของชาวอินด์จูกา (N'djuka) จะถือได้ว่าเป็นการละเมิดศีลธรรมอย่างร้ายแรง ซึ่งผลของมันไม่เพียงแต่จะทำให้วิญญาณของผู้ตายโกรธแค้นแล้วยังจะเป็นการลบหลู่บรรพบุรุษของชุมชนสิ่งนี้จะนำไปสู่ “การเจ็บป่วยที่มีเหตุจากจิตวิญญาณ” ซึ่งจะปรากฏเป็นอาการเจ็บป่วยทางด้านร่างกายด้วย และอาจส่งผลร้ายต่อเครือญาติทั้งหมดสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาชิกของชุมชนโมอิวานา (Moiwana) ต้องทนทุกข์ก็คือการที่พวกเขาไม่ทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับซากร่างของคนที่คุณรัก และผลของมันก็ทำให้พวกเขาไม่สามารถเคารพและฝังศพเหล่านั้นได้ตามขนบธรรมเนียมในวัฒนธรรมอินด์จูกาได้⁵⁰

ในคำวินิจฉัยส่วนตัวของผู้พิพากษา **คานซาโด ตรินดาเด** (Cançado Trindade) ได้เน้นให้เห็นว่าเพียงแค่อนุญาตให้ชุมชนดั้งเดิมได้แสดงความเคารพแก่ผู้ตายด้วยการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีของพวกเขา ก็จะช่วยความเป็นไปได้ที่จะรักษาความทรงจำร่วมของชุมชนเอาไว้ไม่ให้สูญหายไป ผลของการพิจารณาคดีที่ยกมาข้างต้น คือข้อกำหนดเบื้องต้นที่เป็นสาระสำคัญของส่งเสริมรักษาสีทธิในชีวิตตามความหมายกว้าง ซึ่งหมายรวมไปถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

⁴⁸ ดู Human Rights Committee, General Comment 3, Article 2 - Implementation at the national level (Thirteenth session, 1981), UN Doc. HR\GEN\1\Rev. 1 at 4 (1994), ย่อหน้า 1.

⁴⁹ OAS Treaty Series No. 36.

⁵⁰ ดู คดีพิพาทระหว่างหมู่บ้านโมอิวานากับรัฐบาลซูรินาเม, Series C No. 124, Preliminary Objections, Merits, Reparations and Costs, judgment of 15 June 2005, อ่านได้จาก : www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/series_124_ing.pdf (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2010), ตั้งแต่หน้า 98 เป็นต้นไป.

ที่แสดงออกผ่านการยอมรับในสายใยคือโยงเป็นหนึ่งเดียวกันกับผู้เสียชีวิตไปแล้ว⁵¹ ผู้พิพากษาท่านนี้ ยังกล่าวเพิ่มเติมไว้ในคำวินิจฉัยส่วนตนซึ่งเป็นเอกสารแนบกับคำพิพากษาในคดีนี้อีกว่า⁵² กฎหมายที่ศาลสิทธิมนุษยชนอเมริกานำมาใช้ในคดีนี้ มีความเชื่อมโยงกับความสำคัญผิดชอบชั่วดีอันเป็นสากลที่สามารถใช้ในการพิจารณาบรรทัด⁵³ เขายังกล่าวอย่างชัดเจนอีกว่า “ความสำคัญผิดชอบชั่วดีของมนุษย์ที่กล่าวถึงในกรณีนี้ยังปรากฏเป็นรูปธรรม” ในอนุสัญญาCSICH อีกด้วย⁵⁴

ท้ายที่สุด คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ได้ยืนยันว่า ความเชื่อมโยงกันระหว่างด้านที่มีชีวิตของวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน ด้วยการตีความเรื่องสิทธิในสุขภาพตามมาตรา 12 ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม⁵⁵ อันที่จริงแล้วสิทธิในการให้บริการสุขภาพแก่บางชุมชน (โดยเฉพาะชุมชนดั้งเดิม) ในแนวทางที่คณะกรรมการนั้นพิจารณา “จะต้องมีความเหมาะสมทางวัฒนธรรม โดยต้องพิจารณาร่วมด้วยว่าชุมชนนั้น ๆ มีถึงวิธีการอย่างไรในการดูแลสุขภาพเชิงแบบป้องกัน การรักษาพยาบาล และการใช้ยารักษาโรค”⁵⁶ (การแพทย์พื้นบ้านเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนอีกเรื่องหนึ่งของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม)

ในด้านตรงกันข้ามของเหรียญอันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน ก็คือการที่มีเงื่อนไขว่าด้านแรกต้องมีความสอดคล้องต้องกันกับด้านที่สอง ดังที่มีระบุไว้ในอนุสัญญา CSICH มาตรา 2 ในขณะที่การสันนิษฐานถึงความสอดคล้องนี้เป็นเรื่องที่น่าใจง่ายในทางทฤษฎีกฎหมาย แต่มันอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ เมื่อเราพิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคือผลผลิตที่เป็นรูปธรรมของความหลากหลายทางวัฒนธรรม⁵⁷ ฉะนั้นการวางข้อจำกัดบางอย่างซ้อนทับลงไปบนความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นข้อจำกัดเรื่องอะไร ย่อมดูจะเป็นข้อเสนอที่มีความแย้งกันเอง อันที่จริง ถ้าหากคุณค่าของความหลากหลายตั้งอยู่บนความแตกต่าง ข้อเท็จจริงที่ว่ามีการจำกัดความแตกต่างไว้ภายในขอบเขตบางอย่าง ซึ่งได้แก่การยอมรับตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ก่อนหน้านั้น ก็น่าจะมีความหมายเท่ากับว่าเราสอดแทรกองค์ประกอบบางอย่างที่เป็นแบบเดียวกันเข้าไปพร้อมกับความชื่นชมที่เรามีต่อความหลากหลาย ด้วยเหตุนี้ การปฏิบัติดังกล่าวจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะนำไปสู่การมีอำนาจครอบงำและการสร้างมาตรฐานเหนือความหลากหลายในระดับใดระดับหนึ่ง (แม้จะจำกัดมากก็ตาม) ในอีกด้านหนึ่ง ชุมชนระหว่างประเทศก็ไม่สามารถที่จะอดทนต่อการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่ให้ผลลัพธ์ที่ไม่อาจยอมรับได้ เมื่อพิจารณาว่าคุณค่าสูงสุด

⁵¹ ดู คำวินิจฉัยส่วนตนของผู้พิพากษาคานซาโด ตรินดาเด ย่อหน้า 92.

⁵² ดู คดีพิพาทระหว่างหมู่บ้านโมอิวานากับรัฐบาลซูรินาเม, Series C No. 145, Interpretation of the Judgment of Merits, Reparations and Costs, judgment of 8 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2006, อ่านได้จาก www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_145_ing.pdf (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ. 2010)

⁵³ ดู อ้างแล้ว, คำวินิจฉัยส่วนตนของผู้พิพากษาคานซาโด ตรินดาเด ย่อหน้า 24.

⁵⁴ อ้างแล้ว, ย่อหน้า 21, 22 และ 24.

⁵⁵ 993 UNTS 3.

⁵⁶ ดู General Comment No. 14 (2000), “The Right to the Highest Attainable Standard of Health (article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)”, UN Doc. E/C.12/2000/4 of 11 Aug. 2000, ย่อหน้า 27.

⁵⁷ สำหรับหัวข้อเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดู Lenzerini (2001), “Riflessioni sul valore della diversità culturale nel diritto internazionale”, 56 *Comunita Internazionale*, หน้า 671.

คือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือเราควรจะยอมรับสิทธิการกินคน การมีเพศสัมพันธ์กับทารก การบุชายัญมนุษย์ หรือการขลิบอวัยวะเพศหญิง ว่าเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ในนามของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้เอง จึงมีความจำเป็นที่การแสดงออกของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ต้องมีความสอดคล้องกันกับกฎเกณฑ์เบื้องต้นทางกฎหมาย ซึ่งสะท้อนคุณค่าพื้นฐานบางอย่างที่อยู่เหนือความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรม มันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การแสดงออกทางวัฒนธรรมใด ๆ ต้องมีความสอดคล้องกับกฎหมายที่มีผลบังคับเด็ดขาด หรือบรรทัดฐานทางด้านสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม นี่ไม่ได้หมายความว่า การไม่ย่อหย่อนของบรรทัดฐานทางสิทธิมนุษยชนในระดับสากล จะเป็นสิ่งที่รับได้เสมอในมุมมองของความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันที่จริง เมื่อพิจารณาในมุมที่มรดกทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในหลายกรณีที่มีการใช้สิทธิมนุษยชนในทางเป็นจริง การหวงห้ามไม่ให้ยึดถือมรดกนั้นและสืบทอดมันไปสู่คนรุ่นอนาคตก็เป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่นานาชาติให้การยอมรับด้วยเหมือนกัน ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงกรณีรูปธรรมที่การประพุดติปฏิบัติมรดกทางวัฒนธรรมสามารถก่อให้เกิดการละเมิด สิทธิมนุษยชน เราจำเป็นที่จะต้องมีการหาจุดสมดุลเพื่อที่จะบอกให้ได้ว่า ความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างสิทธิทั้งสองอย่างนั้นเป็นผลมาจากการประพุดติปฏิบัติมรดกทางวัฒนธรรมใช่หรือไม่ และเมื่อพิจารณาความร้ายแรงของการละเมิดแล้ว จะถือว่าพ้นไปจากขอบเขตที่อนุญาตให้มีสิทธิในการประพุดติปฏิบัติและได้รับประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมนั้นหรือไม่ในสถานการณ์ที่การประพุดติปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาคมระหว่างประเทศไม่อาจยอมรับได้ การประพุดติปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นถือเป็นอันว่าไม่ได้รับอนุญาต ในทางปฏิบัติ สิ่งนี้จะนำไปสู่ผลลัพธ์หลายประการ ในด้านหนึ่ง เมื่อการประพุดติปฏิบัติตามมรดกทางวัฒนธรรมใด ๆ ไม่สอดคล้องกับนิยามของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมตามมาตรา 2 ของอนุสัญญา CSICH มรดกวัฒนธรรมนั้นจะถือว่าอยู่นอกเหนือจากขอบเขตที่อนุสัญญากำหนด และไม่สามารถที่จะประกาศชื่อไว้ในรายการตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ในเวลาเดียวกัน ข้อเท็จจริงที่ว่า การประพุดติปฏิบัติมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดการละเมิดกฎหมายพื้นฐานในกฎหมายระหว่างประเทศย่อมมีผลตามมาว่า รัฐภาคีของอนุสัญญาต้องมีมาตรการที่จำเป็นเพื่อป้องกันและปราบปรามการประพุดติปฏิบัติที่เสียหาย

ความสัมพันธ์ที่ไม่อาจตัดขาดได้ระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับสิทธิมนุษยชนทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะพิจารณาข้อผูกพันต่อรัฐภาคีในส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมจากมุมมองที่แตกต่างและมีประสิทธิภาพมากกว่า อันที่จริง ตราบิตที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (ในฐานะองค์ประกอบของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม) เป็นตัวแทนของเงื่อนไขสำคัญของการใช้สิทธิมนุษยชนในทางเป็นจริง ข้อผูกพันที่จะต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนย่อมเป็นสิ่งที่จะต้องส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมต้องครอบคลุมให้ถึง ด้วยเหตุผลว่าการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจะยังไม่ถือว่าเหมาะสมหากการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่อิงอาศัยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้นอยู่ยังไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ บ่อยครั้งที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นตัวแทนขององค์ประกอบซึ่งการส่งเสริมรักษานั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจแยกออกได้จากการใช้สิทธิมนุษยชนของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อถือว่ามิสสัมพันธ์ระหว่างมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจึงถือว่าอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย

ระหว่างประเทศที่กว้างขวางกว่าอนุสัญญา CSICH กล่าวคือกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อการอนุมาณดังกล่าวนี้ใช้ได้ ข้อผูกพันที่จะต้องส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจึงต้องพิจารณาในมุมมองที่กว้างขึ้นทั้งในแง่ของประสิทธิภาพและในแง่ของขอบเขตทางภูมิศาสตร์ ในแง่ของประสิทธิภาพ เนื่องจากการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่จะต้องทำ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของรัฐที่มรดกวัฒนธรรมตั้งอยู่ ตามกรอบที่อนุสัญญา CSICH กำหนดเท่านั้น แต่ต้องส่งเสริมรักษาด้วยเหตุที่ว่าเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน (ทั้งของบุคคลและกลุ่ม) ของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น ซึ่งทำให้การส่งเสริมรักษามรดกทางวัฒนธรรมเป็นข้อกำหนดที่ไม่สามารถยกเว้นได้ และในแง่ภูมิศาสตร์ ได้แก่ การสนองตอบข้อผูกพันที่จะปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ (ซึ่งมีผลผูกพันทุกประเทศในโลก) トラบเท่าที่มันอยู่ในขอบเขตของสิทธิมนุษยชนอันเป็นส่วนประกอบหนึ่งของเงื่อนไขที่เป็นสาระสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศโดยทั่วไป ดังนั้น แม้เงิน ๆ จะเป็นความย้อนแย้ง แต่การคุ้มครองทางกฎหมายที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกลับอยู่นอกระบบที่กำหนดไว้ในอนุสัญญา CSICH ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างมรดกที่ยกเป็นตัวอย่างและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

4. สรุป

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากมรดกที่จับต้องได้ เนื่องจากธรรมชาติที่มีความเป็นพลวัตอย่างชัดเจนของมัน อันที่จริงแล้วธรรมชาตินี้เป็นภาพแทนของเหรียญที่มีสองด้าน ในด้านหนึ่ง มันทำให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถที่จะสร้างสรรค์ตนเองใหม่ได้อย่างต่อเนื่องเพื่อทำหน้าที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทั้งของผู้ที่สร้างสรรค์และผู้ถือครองมรดกนั้น มรดกทางวัฒนธรรมมีสมรรถนะแฝงในการปรับตัวหรือก่อรูปลักษณะเฉพาะตัวของมันเองคู่ขนานกันไปกับวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นมันจึงนำเสนอภาพแทนความเป็นมรดกที่มีชีวิตได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ในอีกด้านหนึ่ง ความยืดหยุ่นที่แฝงอยู่ในตัวของมันนั้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือลักษณะที่มีความเป็น “ชั่วคราว” ของมันก็ทำให้มันมีความเปราะบางที่จะถูกดูดกลืนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตัวแบบทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นตัวแทนอย่างโดดเด่น ช่วงเวลานั้น ๆ ในยุคสมัยที่โลกาภิวัตน์ดำเนินไปอย่างปราศจากการควบคุม ความเสี่ยงที่กล่าวถึงข้างต้นจึงทำให้อัตลักษณ์ของกลุ่มชนตกอยู่ในอันตรายที่จะถูกอำพรางหรือดูดกลืนโดยสังคมนี้อันครอบงำอยู่ เมื่อพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่ว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมถูกผูกโยงอย่างแยกไม่ออกกับการส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม รวมทั้งการส่งมอบไปสู่คนรุ่นอนาคต สังคมสมัยใหม่พร้อมทั้งตัวแบบและชนบทที่สร้างขึ้น ก็อาจจะนำไปสู่การ “สูญพันธุ์” ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีความแตกต่างในทางสังคมและวัฒนธรรม อันอาจจะเกิดขึ้นไปพร้อมกันกับการสูญหายไปของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า CSICH เป็นตัวแทนของก้าวที่สำคัญในบริบทของการดำเนินการทางนานาชาติในการส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรม จากมุมมองทางปรัชญา คุณค่าของ CSICH คือการข้ามพ้นความคิดหลักของอนุสัญญาที่เกี่ยวข้องที่มีมาก่อนนั้นอย่างน้อยก็ในเชิงหลักการ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสัญญามรดกโลก) ซึ่งถ้าเป็นไปตามนั้นมรดกที่จะได้รับการคุ้มครองจะถูกคุ้มครอง บนพื้นฐาน

ของเกณฑ์ที่ระบุคุณค่าของการแสดงออกทางวัฒนธรรมตามคุณสมบัติภายนอกของมัน คุณสมบัติเหล่านี้ เมื่อถึงระดับที่ก่อให้เกิดผลกระทบที่มองเห็นได้ จะถูกสันนิษฐานว่าเป็นอาการที่แสดงให้เห็นว่ามีข้อบกพร่องที่ชุมชนระหว่างประเทศในภาพรวมต้องเข้าไปปกป้องมรดกนั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอนุสัญญา จะมีแรงบันดาลใจมาจากความตั้งใจที่ดี แต่กลับสร้างรูปแบบของการส่งเสริมรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่ดูจะไม่เหมาะสมอย่างเต็มที่นักในการตอบโจทยของธรรมชาติที่แฝงอยู่ภายใน รวมทั้งคุณค่าและนัยผูกพันที่ติดมาด้วย ดังที่ผู้เขียนได้เคยย้ำไปแล้วว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้บันทึกขึ้นทะเบียนไว้และประกาศเป็นสมบัติของชาติอย่างเป็นทางการ และมีการติดตามตรวจสอบโดยคณะกรรมการต่าง ๆ ในการควบคุมของรัฐบาล ผลก็คือบ่อยครั้งที่มรดกเหล่านั้นสูญเสีย “ส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์แบบฉบับล้นที่ให้ความหมายแก่ตัวเอง” ในลักษณะเดียวกันกับที่ระบบนิเวศที่มนุษย์สร้างขึ้นใหม่ (สร้างขึ้นและควบคุมให้เกิดการเจริญพันธุ์แบบคัดสรรของพืชและสัตว์บางสายพันธุ์ที่มีความเสี่ยงจะสูญพันธุ์) นำไปสู่สภาพแวดล้อมที่เป็นได้เพียงสิ่งเทียมธรรมชาติเท่านั้น⁵⁸ ความเสี่ยงนี้จะยิ่งร้ายแรงขึ้นในกรณีของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ในแง่ที่มันมีความเปราะบางในตัวเอง มรดกทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต ในบริบทของการดำเนินการภายใต้อนุสัญญาอาจเสี่ยงต่อการสูญเสียความแท้ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากันกับเกณฑ์ของอนุสัญญาและข้อกำหนดของผู้ปฏิบัติฝ่ายต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมรักษา เพื่อป้องกันปัญหานี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะกำหนดให้มาตรา 5 ในอนุสัญญามีขอบเขตกว้างขวางที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยอย่างยิ่งต่อการธำรงรักษาความแท้และบูรณภาพของมรดกทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการมีเป้าหมายในการสนับสนุนให้กลุ่มชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างพอเพียงในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเอง โดย มาตรการที่เหมาะสมในส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม จะต้องถูกกำหนดบนฐานความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมนั้นที่มีต่อตัวผู้สร้างและผู้ถือครอง ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ระบุไว้ในมาตรา 2 ของอนุสัญญา และเพื่อที่จะบรรลุผลลัพธ์ที่คาดหวัง มันมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างดาข่ายรองรับทางสังคมสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อย ซึ่งเป็นผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรมจำนวนมากของโลก ทั้งนี้เพื่อให้พวกเขาครองชีพได้อย่างเหมาะสมบนดินแดนของบรรพบุรุษและเป็นผู้ให้ความเห็นสุดท้ายในการตัดสินใจเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่พวกเขาเกี่ยวข้อง สิ่งนี้คือความท้าทายหลักที่เกิดขึ้นในการส่งเสริมรักษามรดกทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยเฉพาะเมื่อรัฐมีแนวโน้มที่จะดำเนินการด้วยแนวทางอื่น ซึ่งก็เอื้ออำนวยอยู่แล้วโดยโครงสร้างและเนื้อหาของอนุสัญญา ในบริบทที่มีการกำหนดลำดับความสำคัญไว้ที่ผลประโยชน์ทั่วไปของชาติก่อนอย่างอื่น แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ (โดยเฉพาะผ่านการท่องเที่ยว) รวมทั้งการสร้างความโดดเด่นในระดับนานาชาติให้กับรัฐ แต่แนวทางนี้ก็อาจขัดแย้งกับคุณค่าหลักที่แนบแน่นอยู่กับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อันได้แก่ บทบาทสำคัญในการไขว่คว้าหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้สร้างและผู้ถือครองมรดกวัฒนธรรม และในลำดับถัดไปคือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของสมาชิกของกลุ่มและชุมชน ที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับส่งเสริมรักษานั้น อีกทั้งแนวทางที่ลำเอียงเข้าหาผลประโยชน์ของมนุษยชาติในภาพรวมยังมีผล

⁵⁸ ดู Brown, “Safeguarding the Intangible”, Cultural Comment, Nov. 2003, อ่านได้จากลิงก์ www.culturalpolicy.org/commons/comment-print.cfm?ID=12 (เข้าถึงครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 2010).

ต่อการลดทอนความหลากหลายทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุผลนี้เองทำให้ในการส่งเสริมรักษามรดกทางวัฒนธรรมจะต้องใช้มุมมองที่เห็นว่า “ปัจเจกภาพ” ของชุมชนท้องถิ่นมีความสำคัญเหนือกว่าสังคมในภาพรวม อันที่จริงแล้วสิ่งที่เป็นเดิมพันนอกเหนือไปจากการธำรงรักษาความหลากหลายของมนุษยชาติ ก็คือคุณค่าที่สำคัญอย่างยิ่งที่วงการกฎหมายระหว่างประเทศร่วมสมัยกำลังแสวงหา นั่นคือศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของกลุ่มชนที่ยึดถือว่ามีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับอัตลักษณ์และบุคลิกภาพของตนเอง การส่งเสริมรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ใช่ทั้งการเก็บรวบรวมตัวอย่าง ซึ่งทำได้ในกรณีของสัตว์บางสายพันธุ์ในสวนสัตว์หรือพืชบางชนิดในสวนพฤกษศาสตร์ และก็ไม่ใช่การจัดจำแนกตัวแทนที่ดีที่สุดตามที่เสนอของผู้สังเกตการณ์ภายนอกในมุมมองของการสร้างสายใยทางจิตวิญญาณที่มีความพิเศษระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมกับอัตลักษณ์ของชุมชน ที่มีความสร้างสรรค์และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น การใช้แนวทางข้างต้นก็ไม่ต่างไปจากการจัดจำแนกให้ชุมชนหนึ่งชุมชนใด (อันมีมรดกวัฒนธรรมเป็นกระจกสะท้อนอัตลักษณ์ของตน) มีสถานะที่ดีกว่าชุมชนอื่น ในทางกลับกัน การส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมหมายถึงการธำรงรักษาสายใยระหว่างมันกับวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิตและมีบทบาทต่ออัตลักษณ์ของผู้ถือครองมรดกรวมทั้งสร้างโอกาสให้สืบและแสวงหาที่หลากหลายของมันถูกส่งมอบไปสู่คนรุ่นถัดไปได้

สุดท้ายนี้ผู้เขียนขอกลับไปตีความคำพูดของรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมของกรีนแลนด์ที่พูดถึงชุมชนต่าง ๆ ในแอมะซอนว่ามีชื่อเรียก “สีเขียว” มากกว่าห้าร้อยชื่อ แม้ว่าคนในโลกตะวันตกจะเห็นว่าในความเป็นจริงมีเพียงสีเขียวเดียว “มันสำคัญสำหรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมว่าสีเขียวไม่ใช่แค่สีเขียว”⁵⁹

⁵⁹ ดู International Conference, “Globalization and Intangible Cultural Heritage”, เจริญธรรมหมายเลข 4 หน้า 51.

บรรณานุกรม

- Blake, Janet. 2006. *Commentary on the 2003 UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Leicester: Inst. of Art and Law.
- “Brief History of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.” 2003. UNESCO. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00007>.
- Brown, Michael F. 2003. “Safeguarding the Intangible. Cultural Comment.” <http://www.culturalpolicy.org/commons/comment-print.cfm?ID=12>.
- Francioni, Francesco. 2002. “The Protection of Intangible Cultural Heritage: A New Challenge for UNESCO and International Law.” *In Symposium: The Transmission and Present State of Cultural Heritage*. Kyoto: UNESCO.
- Javier Pérez de Cuéllar, ed. 1996. *Our Creative Diversity*. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586e.pdf>.
- Kurin, Richard. 2007. “Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Key Factors in Implementing the 2003 Convention.” *International Journal of Intangible Heritage* 2 (1): p. 10–20.
- Lenzerini, Federico. 2001. “Riflessioni Sul Valore Della Diversità Culturale Nel Diritto Internazionale.” *Comunità Internazionale* 56: p. 671–684.
- Soós, Gábor. 2009. “Communities and the Convention for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage (2003) – a New Tool for Development.” In *ARCADE, Culture as Tool for Development. Challenges of Analysis and Action*, p. 26–45. https://kar.kent.ac.uk/38187/1/arcade_livre_et_couv_BD.pdf.
- “The 1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.” 1954.
- . “The 1954 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict.” 1999.
- “The 1972 Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (World Heritage Convention).” 1972.
- UNESCO. 1982. “Declaration on Cultural Policies.” In *Declaration on Cultural Policies*. http://www.ifa.de/fileadmin/pdf/abk/inter/unesco_mondiacult.pdf.
- . 1989. “Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore.” *Legal Instruction*. November 15. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13141&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

- . 2001. “Universal Declaration on Cultural Diversity.”
- . 2003. “Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.”
<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001879/187086e.pdf>.
- . 2004. “Globalization and Intangible Cultural Heritage.” UNESCO.
<http://unesdoc.org/images/0014/001400/140090e.pdf>.
- Williams, Raymond. 1960. *Border Country*. Library of Wales. Cardigan, Wales: Chester Springs, PA: Parthian; U.S. distributor, Dufour Editions.

